

Vězeňské systémy v celém světě se potýkají v posledních desetiletích s různými problémy, jejichž příčinou je zejména vzestupná tendence počtu spáchaných trestných činů a přibývající počet odsouzených ve vězeňských zařízeních. Snaha o řešení nepříznivého stavu vězeňských systémů vedla již krátce po založení Společnosti národů v roce 1920 k budování spolupráce mezi evropskými státy v oblasti trestní a sankční politiky, později i k spolupráci celosvětové. Cílem spolupráce bylo zejména hledání nových cest a řešení nedostatků v oblasti vězeňství a předávání si nových penologických poznatků. Výsledky společné práce vedly k aplikaci nových poznatků do trestní a sankční politiky jednotlivých zemí a vedly ke změně právní úpravy výkonu trestu odnětí svobody.

Vzájemná spolupráce států v oblasti penologie a sankční politiky si vyžádala stanovení určitých minimálních požadavků, jejichž cílem je zlepšování podmínek ve vězeňských zařízeních, důsledné dodržování základních lidských práv odsouzených osob a důraz na resocializační proces. V roce 1987 byl Výborem ministrů Rady Evropy přijat dokument známý jako Evropská vězeňská pravidla (European prison rules, Europäische Gefängnisregeln), jenž se během své existence právem stal nejvýznamnějším penologickým dokumentem v evropském měřítku.

Evropská vězeňská pravidla nejsou pro členské státy Rady Evropy právně závazná, nicméně jsou plně respektována všemi jejími členy a jsou směrodatná i pro činnost Výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (dále jen „CPT“). CPT byl zřízen Radou Evropy v roce 1987 za účelem nezávislé kontroly všech zařízení, v nichž se nacházejí osoby, jejichž svoboda byla z různých důvodů dočasně nebo trvale omezena. CPT provádí návštěvy těchto zařízení v různých časových intervalech. Zjištění kontrolní skupiny jsou zveřejňována ve zprávě, která má pro členský stát doporučující charakter.

Česká republika se rovněž zapojila do celosvětových reformních snah v oblasti vězeňství a zejména v posledních letech dochází k postupným změnám ve

spravování vězeňských zařízení a v přístupu k odsouzeným ve výkonu trestu odnětí svobody. Česká republika jakožto členský stát Rady Evropy převzala principy obsažené v Evropských vězeňských pravidlech do koncepce modernizace svého vězeňského systému a dlouhodobě vyvíjí úsilí prakticky je uplatňovat v prostředí věznic.

Skutečnost, že odborná literatura se rozchází v názorech na úspěšnost české vězeňské správy naplňovat dlouhodobě vytýčené cíle, mě přivedla k myšlence věnovat se hlouběji tématu českého vězeňství v diplomové práci. Možnost seznámit se blíže s právním úpravou vězeňství v Rakousku a s praktickým řízením tamních vězeňských zařízení mě inspirovalo k rozšíření a obohacení čtenáře této práce i o tyto poznatky.

Vězeňské systémy České republiky a Rakouska se potýkají mj. s problémem přeplněnosti vězeňských zařízení a s neschopností zajistit odsouzeným vhodnou práci, která by přispívala k převýchově osoby pachatele trestného činu. Tyto problémy nepředstavují jediné nedostatky, které lze oběma systémům vytknout, nicméně je považuji za ty nejzávažnější a z hlediska resocializace a převýchovy odsouzeného, o nichž bude podrobněji pojednáno v dalších částech této práce, za zcela zásadní.

Primárním cílem diplomové práce je zhodnotit stávající stav českého a rakouského vězeňství ve světle Evropských vězeňských pravidel, což předpokládá v první řadě deskripci jeho hlavních principů a objasnění jednotlivých pravidel z hlediska výše uvedených problémů. Za neméně důležité považuji seznámit čtenáře se současnou právní úpravou vězeňství v České republice a Rakousku a uplatňování jednotlivých institutů k ní se vztahujících. Sekundárním cílem práce je pak úsilí prezentovat vězeňský systém a odsouzené jako součást společnosti, na kterou se nesmí zapomínat a zavírat před ní oči. Ve společnosti stále panuje představa, že odsouzení představují specifickou skupinu populace, kterou je potřeba nejdříve identifikovat prostředky trestní justice (tj. odhalit, usvědčit, a odsoudit) a eliminovat ze společnosti řádných občanů, kteří tak můžou

existovat bez obav o svůj život, zdraví a majetek.² Prostředí ve vězeních je živnou půdou pro různé konfliktní situace nejenom mezi vězni navzájem, ale i mezi vězňem a společností. Izolování pachatelů trestných činů od společnosti musí tak představovat počátek důležitého procesu, jehož cílem je nejen potrestání pachatele, ale především jeho resocializace a znovuzařazení do společnosti.

Vězeňství je chápáno v této práci v užším smyslu, především jako soubor zařízení určených k výkonu trestů odnětí svobody uložených soudy a částečně zařízení pro výkon vazby osob obviněných ze spáchání trestného činu. Kromě toho však existují další formy omezení osobní svobody (např. výkon ochranného léčení nebo ochranné výchovy uložené soudem podle příslušných trestněprávních ustanovení).

Vzhledem k výše uvedenému se věnuji v prvních kapitolách práce účelu a podstatě Evropských vězeňských pravidel a účelu trestu odnětí svobody a jeho právní úpravě v českých a rakouských trestněprávních předpisech. Následně se věnuji rozboru nejzávažnějších problémů vězeňských systémů České republiky a Rakouska, a to přeplněnosti vězeňských zařízení a nedostatečnému zaměstnávání odsouzených, jež jsou schopni pracovat. Již teď předestírám čtenáři, že z pohledu Pravidel představuje zaměstnávání (a vzdělávací aktivity) odsouzených jeden z nejdůležitějších nástrojů, jimiž lze úspěšně naplňovat výchovný účel trestu a snižovat obrovské náklady státu na financování vězeňského systému a přeplněnost za hlavní příčinu selhávání výchovného působení na osobnost odsouzeného. V rámci rozboru problémů přeplněnosti a nedostatku pracovních aktivit bude pojednáno i o možnostech jejich řešení v podmínkách českého a rakouského vězeňského systému. V závěrečné kapitole je podán krátký výklad o výkonu trestu odnětí svobody na doživotí s cílem předestřít jeho právní úpravu a postavení v systému vězeňství.